

STĚŽEJNÍ DÍLA ČESKÉ LITERATURY A JEJICH PŘEKLAD DO MENŠINOVÝCH JAZYKŮ (ROMŠTINY)

Pro menšinové jazyky, které zpravidla postrádají písemnou fixaci a nebývají základnou intenzivnější primární literární tvorby, je překladatelská činnost významným prostředkem posílení písemné tradice a také zachování a rozvoje lexika i gramatických forem. Tyto účinky překladatelského úsilí vnímala v době tzv. národního obrození velmi intenzivně i samotná čeština, která se – jsouc tehdy sama menšinovým a převážně pouze mluveným jazykem – především díky překladům z velkých světových jazyků opět pozvedla na úroveň svébytné a funkčně univerzální národní řeči.

Cílem projektu *„PRETHODŽIPEN – PŘEKLAD. Analýza potřeb v oblasti překladu a tlumočení mezi romštinou a češtinou“* je mimo jiné zjistit, do jaké míry může překladatelská činnost v současné době přispět k zachování a eventuálnímu dalšímu rozvoji vnitřně heterogenního a do mnoha dialektů roztržitého jazyka romské menšiny, která žije na území České republiky. Projekt by měl dát impuls k pořízení překladů několika stěžejních děl české literatury do romštiny. Tato iniciativa by uživatelům romštiny umožnila vnímat a chápat mentalitu a dějiny národa, do něhož se již po desítky let snaží integrovat, skrze médium své vlastní mateřštiny, a přispěla by tak k celkovému usnadnění integračního procesu.

V rámci realizace tohoto záměru bylo zapotřebí stanovit, která díla české literatury lze označit za stěžejní, jádrová, reprezentativní, tedy vhodná pro překlad do menšinových jazyků za účelem přiblížení české národní kultury jejich mluvčím. Sestavit „kánon“ české (potažmo kterékoli) literatury není snadné. V současné době neexistuje žádný oficiální seznam literárních děl, která by bylo možné do tohoto kánonu zařadit, a žádný ze současných literárních historiků či teoretiků ani nemá ambice takový seznam vytvořit. Literární kánon je v zásadě záležitost těžko definovatelná, dobově a ideologicky podmíněná, podléhající do značné míry individuálnímu subjektivnímu hledisku jedince, který jej sestavuje.

Pro účely jmenovaného projektu jsme se tedy pokusili sestavit stručný přehled opravdu zásadních, stěžejních děl (resp. autorů), která Češi asociují, řekne-li se česká literatura, a která jsou neodmyslitelnou součástí české kultury a prezentují ji i v zahraničí. Při tvorbě tohoto přehledu jsme se omezili skutečně pouze na nesporně klíčová díla a jsme toho názoru, že žádnou z položek tohoto seznamu (viz příloha 1) nelze zpochybnit či vypustit, nicméně je jistě možné seznam ještě podstatně rozšířit. Seznam obsahuje především prozaická díla (z níže uvedených důvodů).

Uvažujeme-li nyní o tom, která z oněch reprezentativních děl české literární scény by bylo vhodné přeložit do romského jazyka, musíme zvážit dvě zásadní otázky: jednak stav cílového jazyka (romštiny) a jeho připravenost přijmout danou formu a látku, jednak specifika skupiny cílových čtenářů, jejich čtenářské nároky a preference, eventuálně míru jejich čtenářské zdatnosti.

Jak plyne ze zkušeností českého národního obrození, je menšinový jazyk zprvu schopen přijímat spíše kratší, formálně nenáročné literární útvary. Do seznamu jsme proto uvedli (až na malé výjimky) pouze prozaická díla a u některých autorů (Čapek, Neruda) jsme z repertoáru jejich tvorby záměrně vybrali povídky.

Domníváme se, že z hlediska cílového čtenáře nemá smysl překládat do romštiny všechna v seznamu uvedená díla. Interpretace některých z nich vyžaduje např. hlubší erudici v oblasti českých národních dějin (viz Hašek, Kundera, ...), kterou cíloví čtenáři zpravidla postrádají.

Z uvedeného seznamu (viz příloha 1) bychom pro překlad do romštiny doporučovali např.: **Čapkovy, Hrabalovy a Nerudovy povídky a Němcové Babičku**. Důvodem této volby je celkový charakter děl – klasická narativní forma, poutavost děje, zábavnost, eventuelně pohádkovost/mytičnost. Ostatní díla považujeme z hlediska formy překladatelsky velmi náročná (Kytice, Máj) nebo z hlediska obsahu a lexika pro čtenáře obtížně přijatelná (Švejk, Nesmrtelnost, Zbabělci...).

Tato díla bychom dále doplnili o některé čtenářsky populární žánry – např. **pohádky a pověsti**: K. J. Erben – České prostonárodní pohádky a pověsti (MF 1955, nebo České pohádky – záleží na vydání); F. Langer – Pražské legendy; ...

Dále bychom pro překlad doporučili také některé tituly z **četby pro děti a mládež**, např.: V. Čtvrtek – Rumcajs, Manka a Cipísek; O. Sekora – Ferda Mravenec; J. Karafiát – Broučci; J. Čapek – Povídání o pejskovi a kočičce; event. „Foglarovky“.

Separátní otázkou zůstává, zda do romštiny nepřeložit i některá **světově významná díla z jiných jazyků**, jejichž překlady se rozšířily a domestikovaly ve většině národních literatur – např.: Defoeova Robinsona Crusoa, díla K. Maye nebo J. Verna apod.

Předesíláme, že všechny výše uvedené seznamy jsou pouze návrhem, který – byť je odůvodněný a podložený konzultacemi s odborníky (např. literárním vědcem prof. Holým z UČLV FF UK) – si neklade nárok na to, aby byl beze změn převzat a v plném rozsahu použit jako východisko pro překladatelskou činnost.

Autor: M. Zemenová